

HAFTOWANA JELENIA GÓRA

autorki prac:

Joanna Broniarczyk

Marta Czekańska

Elżbieta Gałka

Anna Gałkowska

Magdalena Jabkowska

Anna Kurek

Anna Nikiel

Aneta Pełka

Zoriana Wdowiak-Benkowska

Nic nie może być piękniejszego, niż położenie samej Jeleniej Góry.

To wspaniałe miasto pełne okazałych budynków leży w dolinie otoczonej z każdej strony mniejszymi lub większymi wzgórzami; a tłem dla tej scenerii jest wzniosły cień Gór Olbrzymich.

John Quincy Adams, lipiec 1800

Jelenia Góra

(...) Wnet też zobaczyli Jelenią Górę, wieżę kościoła farnego i wznoszącą się nad miastem basztę grodu. Który podobno wzniósł przed trzystu z górą laty Boleśław Krzywousty, książę Polan, a rozbudował przed dwustu jego praprapra- i coś tam wnuk, Bolko I Świdnicki.

Andrzej Sapkowski, Boży bojownicy

Plac Ratuszowy

Plac Ratuszowy w Jeleniej Górze, czyli po prostu rynek starego miasta, otoczony jest z czterech stron pięknymi barokowymi i rokokowymi kamieniczkami podcieniowymi z XVII i XVIII w. Jest to jedyna na Dolnym Śląsku w pełni zachowana tego typu zabudowa, będąca ozdobą i wyróżnikiem Jeleniej Góry. Każda pierzeja Rynku nosiła niegdyś własną nazwę, oddającą jej charakter i przeznaczenie.

Ivo Łaborewicz, *Jelenia Góra — miasto zabytków*

Kilka lat trwał spór — wiernie odtworzyć zabytkowe kamienice, czy odbudować dostosowując do potrzeb współczesnych mieszkańców i odtworzyć jedynie fasady. Ostatecznie, fasady również wyburzono, i zupełnie od nowa postawiono „zabytkowe” kamienice.

Ivo Łaborewicz, *Sekrety Jeleniej Góry*

Neptun

Ilu tu ludzi! — wykrzykuje na ulicy. A kto mieszka w największym domu? Dlaczego nie ma góry, tylko dopiero tam daleko widać?

Zatrzymuje się przy wystawach, ogląda się na przechodniów, kręci głową na wszystkie strony. Spostrzega studnię w środku rynku.

— Co to za pan z widłami?

— Ja wiem! — pochwaliła się Wandzia. — To Neptun.

— Kto? Nie rozumiem!

— Taki król z morza.

Jadwiga Korczakowska, *Bułeczka*

Dawniej, potocznie zwany przez mieszkańców „Gabeljürgen — „Jürgen z Widłami”. Umieszczony po 1828 roku na jeleniogórskim Rynku w miejscu dawnej studni, jako ozdoba utworzonej tu fontanny.* Latem, w basenie wokół fontanny hodowano kolorowe rybki. Autorstwo figury przypisuje się jeleniogórskiemu rzeźbiarzowi Josephowi Antonowi Bechertowi (1691-1750).**

**Pomniki i tablice pamiątkowe Jeleniej Góry*

***Jakub Jagiełło, Paweł Migasiewicz, Dzieła jeleniogórskiego rzeźbiarza Josepha Antona Becherta*

Plac Ratuszowy 1

Pierwsza z kamienic w podcieniach Sukiennych. Dziś siedziba Biura Wystaw Artystycznych, niegdyś znana była z tego, iż 16 sierpnia 1800 roku podczas podróży po Śląsku, zatrzymała się w nim królowa pruska Luiza, żona Fryderyka Wilhelma III.

Plac Ratuszowy 27 Gospoda „Pod Złotym Mieczem”

Posiadająca szczególną historię, barokowa kamienica już przed wojną uznawana była za zabytek i pomnik kultury. Istniejąca tu od połowy XIX wieku gospoda (później hotel) była nie tylko ważnym miejscem spotkań mieszczan, lecz także centrum działalności gminy żydowskiej.

Od 1694 roku, przez wiele lat kamienica ta należała do bogatego jeleniogórskiego kupca Christiana Mentzla i jego rodziny.

Wokół jeleniogórskiego Ratusza

Plac Ratuszowy 5-7

Kamienice pod nr 5-7 mieściły się w pierzei sukienników/płócienników. Nazwa pochodzi od rzemieślników, którzy wytwarzali różnorodne płótna i tkaniny lniane oraz bogatych kupców, którzy nimi handlowali.

W połowie XVIII widoczne na ilustracji kamienice, kolejno należały do: Christiana Benjamina Mentzla; Daniela von Buchs, Christopha Hänischa.

Wokół jeleniogórskiego Ratusza

Plac Ratuszowy 41

Pierzeja dziewiarzy (pończoszników) i białoskórników umiejscowiona pomiędzy ulicami Marii Konopnickiej oraz Szkolną, obejmowała numery od 39 do 46. Tradycyjnie skupiała ona rzemieślników zajmujących się wytwarzaniem dzianin oraz wyrobów z białej skóry.

Przedwojenna kamienica pod tym numerem pochodziła z lat 40. XVIII wieku. Od roku 1904 działał tu sklep z galanterią oraz wyrobami z białej skóry i wełny. W latach 70. w tej oraz sąsiadujących kamienicach mieściła się tu restauracja Hortex (dziś Kobe).

Wokół jeleniogórskiego Ratusza

Marii Konopnickiej 1

20 marca 1730 roku Dietrich Krahm wraz z synem Immanuelem kupili od Rosy Bertermann kamienicę nr 66 mieszczącą się przy ówczesnej Schildauer Gasse, dziś ul. Marii Konopnickiej 1. To tu drukowano czasopisma „Gebirgsblätter”, „Der Bote aus dem Riesengebirge”, czy tzw. Biblię Jeleniogórską. Drukarnia w tym miejscu działała do 1998 roku.

Ivo Łaborewicz, *Czarna sztuka*

Kaplica św. Anny

Ten mały kościół stoi w granicach miasta, w pobliżu Bramy Wojanowskiej przy południowym murze miejskim. W roku kościół spłonął, odbudowano go w roku 1715. W małej wieżyczce umieszczono niewielki dzwon, który rozbrzmiewa w czasie śmierci katolika i zwany jest Dzwonem Dusz.

Johann Karl Herbst, *Kronika miasta Jelenia Góra na Śląsku do roku 1847*

Brama Wojanowska

Na wschód od jeleniogórskiego placu Ratuszowego po Bramę Wojanowską i kaplicę św. Anny, i dalej w stronę dworca kolejowego prowadzi wijący się wzdłuż ciągów zabytkowych kamieniczek główny trakt usługowo-handlowy Starego Miasta — ulice Marii Konopnickiej i 1 Maja. Brama Wojanowska jest umowną granicą między średniowieczną Jelenią Górą, a jej przedmieściami i otwartą przestrzenią Doliny Bobru. Tutaj kończył się podwójny pierścień murów i zaczynało nieznane.

Jarosław Szczyżowski, *Z Jeleniej Góry do Karpnik*

Kościół Garnizonowy

Pierwszego ranka po powrocie udałem się do kościoła luterańskiego, który jest najpiękniejszym budynkiem w mieście, a jego sylwetkę dostrzec można ze wszystkich okolicznych wzgórz. Zbudowany jest na planie krzyża, pomalowany na biało, a dach ma z czerwonej dachówki. Kolory te prezentują się tu bardzo korzystnie, gdyż stanowią dobry kontrast z ciemną barwą gór, które zawsze są w tle.

John Quincy Adams, Jelenia Góra 9 sierpnia 1800 r.

Grzybek

Cholerna mgła – wymamrotał i z odrazą rozejrzał się dookoła, starannie omijając wzrokiem przysadzystą sylwetkę aspiranta, który wciąż tkwił za jego plecami. (...) Niechętnie jeszcze raz spojrzął na zwłoki i wstał na równe nogi, strzepując ze spodni niewidzialny pyłek. Zrezygnowany powlókł się w stronę schodów prowadzących na wieżę. Popularny w mieście Grzybek miał już ponad sto lat, ale po przeprowadzanej kilka lat temu renowacji wyglądał jakby go zbudowano wczoraj. (...) Na tarasie widokowym, wbrew jego nazwie, nie było żadnych widoków. Wszędzie mgła.

Leszek Żuk, *Mgła*

Stojąca na Wzgórzu Krzywoustego wieża widokowa powstała w 1911 roku, w odpowiedzi na zapotrzebowanie mieszkańców żywo korzystających z okolicznych terenów. Do dziś stanowi częsty punkt wycieczek. W sprzyjających warunkach atmosferycznych, z tarasu okalającego wieżę, roztacza się wspaniała panorama na Jelenią Górę i Karkonosze.

Wiadukt kolejowy na Bobrze w Borowym Jarze

*Tam, gdzie Kamienna oddaje swe wody Bobrowi
zaczyna się czarodziejska kraina.*

Przed nami droga w tajemniczy świat natury.

Z jednej strony góry okupowane stuletnimi drzewami,

z drugiej przepastny kanion rzeźbiony wiekami przez rzekę

*Idziemy, słuchając ptasiego koncertu i zadzieramy głowę, by spojrzeć
na wiadukt dotykający chmur*

Izabela Rochnowska, *Korzenie*

Uroczyste otwarcie wiaduktu nastąpiło 20 sierpnia 1866 roku. Tory prowadziły w kierunku zachodnim, do Lubania i Görlitz, a w późniejszym czasie także do Szklarskiej Poręby i Pragi. 8 Maja 1945 roku został wysadzony w powietrze.

Ivo Łaborewicz, *Sekrety Jeleniej Góry*

Kościół św. Jerzego na Zabobrze

Najważniejszym zabytkiem Strupic (dziś należące do Jeleniej Góry osiedle Zabobrze) jest kościół Św. Jerzego, powstały przed 1500 rokiem. Kilukrotnie przebudowywany i remontowany, dziś stanowi część kościoła św. Wojciecha.

W połowie XIX wieku w Strupicach hodowano 450 owiec rasy merynos, które wypasano na łąkach również w okolicy kościoła.

Die Gemeinden und Gutsbezirke des Preussischen Staates und ihre Bevölkerung

Villa Max Erfurt

Osiągając olbrzymie dochody z produkcji papieru, Max Erfurt postanowił wybudować sobie nowy dom. Była to rozległa podmiejska rezydencja, umieszczona na działce zakupionej od gminy Straupitz (dzisiejsze osiedle Zabobrze). Dookoła rozciągały się uprawne pola, na południu zaś piękna panorama Hirschbergu (dawna nazwa Jeleniej Góry) na tle Karkonoszy. Cały teren otoczono metalowym płotem w stylu secesyjnym. Wzniesiono ogromną willę, budynek mieszkalny (dla służby), garaż, podpiwniczony pawilon ogrodowy, budynek gospodarczy, ptaszarnię i leżakownię, zadbano również o zielen, urządzając ją tak, iż powstał prawdziwy „tajemniczy ogród”. Całość zbudowano w latach 1901-1903.

Ivo Łaborewicz, *Sekrety Jeleniej Góry*

Sołtysia Góra

Sołtysia była popularnym miejscem spacerów kuracjuszy z pobliskiego uzdrowiska. Na początku XIX wieku sołtys wsi Malinnik, do którego góra należała, wznosił na jej szczycie drewnianą wieżę widokową oraz gospodę*. Kolejny sołtys, Jonatan Prenzel, zajął się zagospodarowaniem malowniczej góry na większą skalę. W roku 1818 buduje on komfortowy murowany budynek karczmy, dodatkowo zaopatrzony w taras widokowy. Dodatkową atrakcją była zlokalizowana opodal strzelnica sportowa. W 1885 roku na szczycie góry, na miejscu drewnianej, powstała nowa murowana wieża widokowa, która częściowo przetrwała do dziś**.

**Zapomniane punkty widokowe*

***Marcin Zawila, Malinnik – zapomniana miejscowość*

Plac Piastowski w Cieplicach Śląskich-Zdroju

No, ale doszliśmy z powrotem na Plac Piastowski... Po prawej stronie widzimy budynek poczty. Dawniej ta ulica, przy której jest poczta nazywała się Jeleniogórką – wtedy właśnie, przez znajdujący się za pocztą Most Solny, wjeżdżały do centrum tramwaje jadące od strony Jeleniej Góry.

Ryszard Grzywacz, Cieplice z widokiem na Karkonosze

Pałac Schaffgotschów

Jedną z głównych ozdób Warmbrunnu jest wspaniałej budowy zamek hrabiów Schaffgotsch z ładnym parkiem, przekopem tylko oddzielony od lasu, w którym publiczność wody pijąca swe poranne odbywa przechadzki, najczęściej gdy powietrze chłodne, przekładając aleję z jaworów i topoli przeszło sześćset kroków długą, która obok lasu ciągnie się od miasta ku góróm. Początek jej zajmują budki kramarskie z rozmaitym towarem: najpiękniejsze szkła koloru i kształtu rozmaitego, tu mody, dalej galanterie, sygara, skład porcelany, laski, laseczki – bawią i wabią przechodnia.

Rosalia Saulson, Warmbrunn i okolice jego...

Pawilon Norweski

Pawilon Norweski wzniesiono w latach 1906-1909 na wzór pawilonu „Frognerseieren” z Oslo. Zbudowany został z miejscowego drewna przez Carla i Paula Ansorge. Wystrój wnętrza wykonała cieplicka szkoła snycerska. Pierwotnie mieściły się tu duża restauracja, klub, pokoje gościnne, sala gier i prywatny pokój właściciela. Restauracja funkcjonowała do lat 50. XX wieku, po wojnie pod nazwą „Parkowa”. W latach 1967-2013 mieściło się tu Muzeum Przyrodnicze.

Stanisław Firszt, *Park i Pawilon Norweski*

Altana w Parku Norweskim

Dawniej stała na wyraźnym cyplu w pobliżu połączenia ul. Cervi, Wolności i Podgórzyńskiej, gdzie dziś mieści się niewielki parking. Aktualnie umiejscowiona w pobliżu Mostu Zakochanych, na miejscu dawnego Grzybka - otwartej altany, kształtem przypominającej parasol.

Stanisław Firszt, *Park i Pawilon Norweski*

Tramwajem do Podgórzyna

Historia jeleniogórskich tramwajów (wówczas gazowych) rozpoczyna się w 1897 roku. Tegoż roku, wiosną, ruszyła komunikacja na dwóch liniach: Dworzec Kolejowy-Rynek-Koszary oraz Dworzec Kolejowy-Rynek-Malinnik-Cieplice. Trzy lata później, ulicami miasta jeździły już tramwaje elektryczne.

8 sierpnia 1911 roku trasę Dworzec Główny-Cieplice przedłużono, dzięki czemu z Cieplic można było dojechać do Podgórzyna. Odcinek wiodący wzdłuż podgórzyńskich stawów, z widokiem na Karkonosze był wyjątkowo malowniczy.

Ivo Łaborewicz, Cezary Wiklik, *Ballada o jeleniogórskich tramwajach*

Pałac Schaffgotschów w Sobieszowie

Po przejściu przez dziedziniec folwarku i wejściu po schodach tarasu wchodziło się do budynku portalem o obramowaniu z surowego piaskowca, w przerwanym naczółku którego widniał herb Schaffgotschów. Następnie gościa przyjmował obszerny przesklepiony hol wejściowy, na końcu którego wspaniałe, bejcowane schody drewniane prowadziły na kolejne dwa piętra.

Günther Grundmann

Arne Franke, *Śląskie Elizjum*

Na drugim piętrze pałacu mieściła się od roku 1716 licząca ponad 12 000 tomów biblioteka narodowa Schaffgotschów, przeniesiona tam z Podgórzyna. Znajdował się tam również gabinet zbiorów przyrodniczych oraz liczne dzieła sztuki. W późniejszym czasie bibliotekę przeniesiono do budynku probostwa w Cieplicach.

Dolina Pałaców i Ogrodów

Zamek Chojnik

Widzieliśmy Chojnik, górę w pobliżu Cieplic. Aby się tam dostać, należy dojechać powozem do oberży we wsi u podnóża góry, gdzie czekają tragarze z lektykami. (...) Olbrzymie skały, porośnięte drzewami, których korzenie czepiają się niepożytych masywów lub wiją się wśród szczelin i mchu pokrywającego głazy, sprawiały wrażenie dziwaczne i zdumiewające zarazem. Na każdym zakręcie otwierały się wspaniałe widoki i pejzaże z całym przepychem Natury. (...) Po obejrzeniu ruin podziwialiśmy rozległe, zachwycające widoki: miasta, wioski, lasy, łąki i góry urozmaicały bogactwo krajobrazu.

Izabela Czartoryska, *Dyliżansem przez Śląsk*

Źródła:

Adams John Quincy, *Listy o Śląsku*, tłumaczenie Barbara Willak, Monika Schwagrzyk, Katowice 2016

Czartoryska Izabela, *Dyżansem przez Śląsk. Dziennik podróży do Cieplic w roku 1816*, przekład Jadwiga

Bujańska, Wrocław 1968

Die Gemeinden und Gutsbezirke des Preussischen Staates und ihre Bevölkerung. 1, Die Gemeinden

und Gutsbezirke der Provinz Preussen und ihre Bevölkerung: nach den Urmaterialien der allgemeinen

Volkszählung vom 1. December 1871

Dolina Pałaców i Ogrodów, Berlin; Jelenia Góra 2002

Firszt Stanisław, *Park i Pawilon Norweski*, Jelenia Góra 2009

Franke Arne, *Śląskie Elizjum*, Potsdam 2007

Grzywacz Ryszard, *Cieplice z widokiem na Karkonosze*, Jelenia Góra 2020

Johann Karl Herbst, *Kronika miasta Jelenia Góra na Śląsku do roku 1847*, Jelenia Góra 2007

Jagiello Jakub, Paweł Migasiewicz, *Dzieła jeleniogórskiego rzeźbiarza Josepha Antona Becherta*,

W: *Wokół Karkonoszy i Gór Izerskich. Sztuka baroku na śląsko-łużyckim pograniczu* 2012, s. 95-109

Janc Zbigniew, Łaborewicz Ivo, *Jelenia Góra na dawnych widokówkach – historia obrazem pisana*,

Jelenia Góra 2006

Korczakowska Jadwiga, *Buteczka*, Warszawa 1986

Łaborewicz Ivo, *Czarna sztuka*, Jelenia Góra 2009

Łaborewicz Ivo, *Jelenia Góra – miasto zabytków*, Jelenia Góra 2000

Łaborewicz Ivo, *Legendy Jeleniej Góry na tle dziejów miasta i okolic*, Jelenia Góra 2015

Łaborewicz Ivo, *Sekrety Jeleniej Góry*, Łódź 2019

Łuczyński Romuald M., Piotr Migoń, Piotr Napierała, *Krajobraz kulturowy Rejonu Kotliny*

Jeleniogórskiej, Wrocław 2015

Mateusiak Andrzej, *Zapomniane punkty widokowe*, Jelenia Góra 2014

Pomniki i tablice pamiątkowe Jeleniej Góry, Jelenia Góra 2012

Rochnowska Izabela, *Korzenie*, Jelenia Góra 2021

Rzeszowski Robert, Łaborewicz Ivo, Tyszkiewicz Jan Jakub, *Wokół jeleniogórskiego Ratusza*.

Miejsca-firmy-ludzie, Jelenia Góra 2020

Sapkowski Andrzej, *Boży bojownicy*, Warszawa 2016

Saulson Rosalia, *Warmbrunn i okolice jego... Przewodnik po Cieplicach Śląskich-Zdroju i Karkonoszach*

z 1850 r., Jelenia Góra 2008

Szczyżowski Jarosław, *Z Jeleniej Góry do Karpnik*, „Karkonosze” 2015, nr 2, s. 30-31

Zawiła Marcin, *Malinnik - zapomniana miejscowość*, „Karkonosze” 1986, nr 9, s. 10-13

Żuk Leszek, *Mgła*, Jelenia Góra, 2016

Poszukując wzorów do haftów wspierałyśmy się następującymi ilustracjami:

Brama Wojanowska: Theodor Werner Schroder, W: *Chronik der Hirschberg*

Grzybek: na podstawie pocztówki <https://polska-org.pl/607514,foto.html>

Jeleń: Johann August Eckert, fragment wycinanki *Sceny myśliwskie*

<https://jbc.jelenia-gora.pl/publication/35796>

Kamienica 41 szkic architektoniczny W: *Wokół Jeleniogórskiego Ratusza*

Kamienice 5-7: Theodor Werner Schroder, W: *Chronik der Hirschberg*

Kaplica św. Anny: Zofia Kobyłkowa, W: *Jelenia Góra i okolice*

Kościół Garnizonowy: Theodor Werner Schroder, W: *Chronik der Hirschberg*

Kościół św. Jerzego: na podstawie pocztówki: <https://polska-org.pl/4444592,foto.html>

Marii Konopnickiej 1: Friedrich Iwan, W: *Słownik Geografii Turystycznej Sudetów, T. 4 Kotlina Jeleniogórska*

Pałac Schaffgotschów w Cieplicach: Wojciech Wojtysiak, W: *Cieplice Śląskie-Zdrój*

i okolice. Przewodnik

Pałac Schaffgotschów w Sobieszowie: W: B. Maywald, *Jelenia Góra widok Cieplic*

i Karkonoszy, 1748

Panorama Jeleniej Góry: Matzker, W: „Wanderer im Riesengebirge”, 1941, nr 8

Pawilon Norweski: Stanisław Firszt, *Park i Pawilon Norweski*

Plac Piastowski: Oliwia Przybysz W: *Cieplice z widokiem na Karkonosze*

Plac Ratuszowy: Friedrich Iwan, W: „Wanderer im Riesengebirge” 1930, nr 6

Sołtysia Góra: W: *Friedrich August Tittel, Katalog grafik ze zbiorów Muzeum Karkonoskiego*

Tramwaj: Theodor Werner Schroder, W: *Chronik der Hirschberg*

Wiadukt w Borowym Jarze: Theodor Werner Schroder, W: *Chronik der Hirschberg*

Willa Max Erfurt: pocztówka pt 2279; <https://jbc.jelenia-gora.pl/publication/118>

Wystawa haftów przedstawiających miejsca
i obiekty na terenie Jeleniej Góry

1 września-30 listopada 2021

Książnica Karkonoska, ul. Bankowa 27, hol I piętro

Prace wykonane zostały w ramach działań
jeleniogórskiej grupy Gang Włóczykija

opracowanie katalogu: Anna Gałkowska

JCIER „Książnica Karkonoska”
ul. Bankowa 27, 58-500 Jelenia Góra